

Nr 12.

Ankom till riksdagens kansli den 12 mars 1920 kl. 3 e. m.

Utlåtande, angående dels verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning dels ock användande av riksbankens vinst för år 1919.

Enligt § 4 i den för bankoutskottet gällande instruktion har utskottet att undersöka och granska riksbankens tillstånd och huru densamma styrd och förvaltdad blivit, och bör utskottet därvid med synnerlig uppmärksamhet följa de fullmäktiges åtgärder, som avse metalliska kassans upprätthållande samt myntutväxlingens fortgång och bestånd. Sedan utskottet numera fullgjort detta uppdrag, får utskottet avgiva berättelse över den verkställda granskningen.

För granskningens verkställande har utskottet tagit del av *dels* fullmäktiges i riksbanken allmänna och särskilda protokoll för tiden från och med den 10 januari 1919, intill vilken dag ansvarsfrihet beviljats för deras i protokollen antecknade beslut och åtgärder, och till början av innevarande års riksdag, *dels* de av vederbörande revisorer avgivna berättelser om verkställd granskning av riksbankens såväl huvudkontors som samtliga avdelningskontors i orterna förvaltning under år 1918, *dels ock* fullmäktiges med utskottets memorial nr 1 till riksdagen överlämnade berättelse angående riksbankens tillstånd, rörelse och förvaltning år 1919, ävensom de av styrelserna för riksbankens avdelningskontor i avseende å dessa kontors förvaltning under samma år lämnade redogörelser.

I fråga om metalliska kassans ställning, sedelutgivningen, in och utlåningsrörelsen ävensom övrig verksamhet vid riksbankens huvud- och av-

Bihang till riksdagens protokoll 1920. 8 saml. 9 häft. (Nr 12.) 1

delningskontor samt vid Tumba bruk tillåter sig utskottet att för en närmare kännedom om hithörande förhållanden hänvisa till de utförliga sifferredogörelser, som lämnats i de berättelser, vilka avgivits av riksdagens revisorer och riksbankens fullmäktige, liksom i utskottets förut till riksdagen avlätna memorial nr 1.

Å sin utlånings- och övriga rörelse under år 1919 har riksbanken erhållit en vinst av 8,969,812 kronor 42 öre nämligen:

	Å riksbankens eget kapital.		Å avbetalningslänefonden.		Summa vinst år 1919.		Summa vinst år 1918.	
	Kronor.	ö	Kronor	ö.	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.
Vid huvudkontoret	2 476,134	10	200,975	06	2,677,109	16	4 284,906	46
» kontoret i Göteborg	852,385	41	90,213	11	942,598	52	458,725	47
» » » Malmö	1,144,400	66	36,186	54	1,180,587	20	814,264	74
» » » Falun	113,940	60	14,020	74	127,961	34	63,777	72
» » » Gävle	460,833	04	16,861	10	477,694	14	219,197	23
» » » Halmstad	52,553	57	15,556	62	68,110	19	61,264	47
» » » Härnösand	242,310	70	17,022	37	259,333	07	156,180	79
» » » Jönköping	87,752	75	37,314	95	125,067	70	86,112	54
» » » Kalmar	56,653	43	12,219	54	68 872	97	40,409	12
» » » Karlskrona	98,288	74	31,005	77	129,294	52	81,056	10
» » » Karlstad	109,995	88	9,938	30	119,134	18	60,930	67
» » » Kristianstad	117,585	17	19,626	05	132,211	22	52,844	—
» » » Linköping	82,929	25	44,298	44	127,227	69	69,494	51
» » » Luleå	141,504	64	52,202	63	193,707	27	80,974	39
» » » Mariestad	67,194	68	7,769	77	74,964	45	41 953	43
» » » Norrköping	24,554	71	33,854	50	58,409	21	45,921	78
» » » Nyköping	154,537	97	12,708	37	167,246	34	69,511	25
» » » Sundsvall	741,569	27	21,191	82	762,761	09	810,731	44
» » » Umeå	129,041	27	22,880	91	151,922	18	41,177	31
» » » Uppsala	344,126	27	25,303	87	369,435	14	196,497	61
» » » Visby	19,249	46	27,579	18	46,828	64	34,008	36
» » » Vänersborg	59,378	68	3,960	82	63,339	50	30 352	95
» » » Västerås	175,048	20	3,788	31	178,836	51	102 014	09
» » » Växjö	—	—	6,409	38	6,409	38	5,355	88
» » » Örebro	269,924	24	10 802	11	280,726	35	129,379	20
» » » Östersund	169 506	16	14,911	28	184,417	44	143,910	89
Kronor	8,190,598	86	783,606	54	8,974,205	40	8,190,951	50
Avgår förlust vid kontoret i Växjö	4,392	98	—	—	4 392	98	4,517	16
Summa kronor	8,186,205	88	783,606	54	8,969,812	42	8,186,434	34

I:o.

Enligt ett mellan kungl. statskontoret och fullmäktige i riksbanken den 19 mars 1914 upprättat kontrakt, som under februari månad 1915 från nämnda ämbetsverk överlätits på kungl. generalpoststyrelsen, skall allt stämpelpapper förfärdigas vid riksbankens pappersbruk Tumba under iakttagande av enahanda kontroller, som äro föreskrivna för tillverkning av bankens egna sedlar av lägre valör, varefter stämpeltrycket skall verkställas vid riksbankens sedeltryckeri.

Ang. av post-
verket ifråga-
satt överta-
gande av
stämpel-
trycket.

I samband med godkännande av viss förhöjning av de i förenämnda kontrakt fastställda priser för levererat stämpelpapper har generalpoststyrelsen i en till fullmäktige den 20 maj 1919 avlåten skrivelse meddelat, att styrelsen, som hade för avsikt att inrätta eget frimärkstryckeri, vore betänkt att till detta tryckeri framdeles överflytta tryckningen av statsstämplar.

Med avseende å det sålunda tilltänkta tryckeriet för tillverkning av frimärken har utskottet inhämtat, att generalpoststyrelsen i Amerikas förenta stater för postverkets räkning inköpt en automatisk frimärkstryckpress med tillbehör jämte perforeringsmaskin ävensom maskiner för tillverkning av tryckplåtar, allt för en kostnad av i runt tal 265,000 kronor; och har Kungl. Maj:t, på framställning av styrelsen, genom beslut den 5 december 1919 godkänt av styrelsen vidtagna åtgärder för anskaffande av maskiner för tillverkning av frimärken samt bemyndigat styrelsen att avföra berörda kostnad med högst 265,000 kronor å det å postverkets stat för driftkostnader under omkostnadsstaten uppförda förslagsanslaget för tillverkning av frankotecken.

Ifrågavarande maskiner hava i slutet av förlidet år uppsatts inom centralposthusets lokaler i huvudstaden.

Då genom den ifrågasatta överflyttningen av statsstämpeltrycket verksamheten å riksbankens sedeltryckeri, sådan densamma på grund av Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut rörande stämpeltillverkningen oavbrutet fortgått alltsedan 1840 talet, skulle i avsevärd grad rubbas, hava fullmäktige, enligt vad fullmäktige jämväl under § 37 i sin med utskottets memorial nr 1 till riksdagen överlämnade berättelse meddelat, ansett sig böra fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på denna angelägenhet och hemställt, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning rörande den ifrågasatta överflyttningen av stämpeltrycket samt därefter taga under omprövning, huruvida en sådan överflyttning kunde vara för statsverket fördelaktig.

Även utskottet har ej kunnat undgå att ägna uppmärksamhet åt denna fråga och har utskottet av handlingarna i ärendet inhämtat följande.

Vid 1840—1841 års riksdag föreslogs uti en hos ridderskapet och adeln väckt motion, att rikets ständer måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes anbefalla statskontoret att vid Tumba bruk låta tillverka det för Chartæ-sigillatæ-kontoret nödiga papper ävensom att rikets ständer måtte tillika besluta, att *i stället för den förut verkställda vitstämplingen en annan, av möjligaste svårighet att eftergöra, borde med tillhjälp av bankens stereotyperingsanstalt och under därstädes för sedeltillverkningen införda kontroller begagnas.*

Såsom skäl för förslaget framhölls huvudsakligen behovet av noggranna kontroller mot missbruk eller förfalskning av Chartæ-sigillatæ-papperet och anfördes, att dessa kontroller, vilka bestode dels i papperets beskaffenhet och uppsikten vid dess tillverkning och dels i den särskilda stämpling, varmed detsamma försåges, innan det bleve gällande, kunde ernås i förra hänseendet, därigenom att sådant papper alltid komme att tillverkas vid Tumba bruk, varest då både större konstfärdighet hos arbetarna, bättre materialier och strängare kontroller mot underslev vid tillverkningen än vid något annat pappersbruk i riket erbjöde sig, samt *i senare hänseendet genom begagnande av bankens förenämnda stereotyperingsanstalt för stämplarnas anbringande.*

Efter noggrant överbäggande funno rikets ständer de föreslagna förändringarna i avseende å beskaffenheten och *stämplantet* av Chartæ-sigillatæ-kontorets papper vara av behovet högeligen påkallade samt anhöllo i skrivelse, att Kungl. Maj:t täcktes låta anbefalla vederbörande ämbetsverk och myndigheter att vidtaga de åtgärder, som för verkställigheten av berörda förändringar vore erforderliga.

Sedan med anledning härav underhandlingar pågått mellan statskontoret och fullmäktige rörande förändrade bestämmelser med avseende på Chartæ-sigillatæ-papperets tillverkning och stämpling, förordnade Kungl. Maj:t den 29 maj 1843, att detta papper därefter skulle förfärdigas vid rikets ständers banks pappersbruk och förses med vattenmärken efter föreslagen ny metod *ävensom att stämplingen borde ske i banken genom begagnande av nödiga konstgraverade stämplor*, varjämte statskontoret erhöi befallning att efter träffad överenskommelse med fullmäktige om *de nya stämplarnas och vattenmärkenas utseende*, papperets finhet, leveranspris m. m. anmäla sådan överenskommelse till fastställelse.

Genom kungl. brev den 17 oktober 1843 erhöi statskontoret meddelande, att Kungl. Maj:t, med gillande av överlämnade prov till stämplat papper och fullmäktiges förslag rörande såväl kontrollen vid papperets tillverkning och stämpling som leveranspris m. m., beslutit, dels att begagnande av det på sådant sätt tillverkade papperet skulle taga sin bör-

jan med 1845 års ingång dels ock att statskontoret ägde med fullmäktige avsluta kontrakt om leverering av erforderligt stämpelpapper på de av fullmäktige föreslagna villkor.

Sedan på sådant sätt i anslutning till beslut av rikets ständer och Kungl. Maj:t kontrakt avslutats mellan statskontoret och riksbanken angående tillverkning och leverering av stämpelpapper, har denna verksamhet — med undantag för tillverkning under viss kortare tid av skrivstämplar — alltjämt fortgått vid Tumba bruk och å riksbankens sedeltryckeri, endast med vissa förändringar i avseende å papperets beskaffenhet, pris m. m., varom överenskommelser träffats genom under årens lopp förnyade kontrakt och senast genom här ovan omförmälda kontrakt den 19 mars 1914.

Överlåtelsen av detta kontrakt till generalpoststyrelsen var en följd den omläggning av *stämpelförsäljningsväsendet*, som genomfördes vid 1914 års senare riksdag. På grund av då godkända förslag till denna omläggning skulle nämligen icke blott själva stämpelförsäljningen ombesörjas av postverket, utan även all den befattning med stämpelmedlen, som dittills tillkommit statskontoret, överflyttas på generalpoststyrelsen.

Men i samband härmed förekom vid riksdagsförhandlingarna i detta ärende ej något uttalande angående ändring med avseende å själva tillverkningen av statsstämplarna, och syntes härav framgå, att den genomförda reformen, som endast avsåg *stämpelförsäljningen* och möjligheten att göra stämplarna lätt tillgängliga för allmänheten, icke jämväl äsyftade omläggning av tillverkningen, sådan denna försigginge enligt statsmakternas tidigare beslut.

Då generalpoststyrelsen nu ifrågasatt en omläggning av stämpeltillverkningen, hade fullmäktige ansett det vara nödigt, att, innan den tilltänkta överflyttningen av statsstämpeltrycket verkställdes, det noga undersöktes, huruvida därigenom för statsverket uppkomme någon besparing eller andra fördelar vunnes. För närvarande hade riksbanken i sitt sedeltryckeri en personal av mer än 70 personer, som med rekrytering ända från 1876 utbildats för såväl sedel- som stämpel- och värdepapperstryck samt genom sin oavbrutna sysselsättning med dylikt tryck vunnit särskild färdighet i dessa hänseenden.

Om tryckningen av statsstämplar borttoges från tryckeriets verksamhet, skulle enligt verkställda beräkningar för denna personal uppstå en arbetsminskning på mer än 40 procent. Någon minskning av arbetsstyrkan kunde dock ej ifrågakomma, enär vid tillfällen av större sedel- och blanketttillverkning hela nuvarande arbetsstyrkan jämte samtliga maskiner vore erforderliga. Och såsom ytterligare skäl för bibehållande av den nu-

varande personalen åberopades, dels att arbetarna på grund av sin specialutbildning vore mindre lämpliga för användning i privata tryckerier, dels ock att personalen skulle vara ovärderlig att tillgå, därest ett statstryckeri för tillverkning av allt statens värdetryck upprättades.

För närvarande kunde under perioder med ringa sedelbehov både personal och maskiner användas för stämpel- och värdepapperstryck samt därigenom helt utnyttjas. Nämnda tryck utgjorde sålunda en nästan nödvändig regulator för arbetet inom tryckeriet, vilket utan detta tryck komme att förete växlingar, ofördelaktiga både för tillgodogörande av personalens arbetskraft och ur ekonomisk synpunkt.

Vad anginge avlöningen till personalen, hade riksbanken, därest stämpeltrycket borttoges, i allt fall att för obegagnad tid betala ett belopp, efter nuvarande arbetslöner beräknat till omkring 104,000 kronor om året, vartill komme kostnader för hyra, ränta m. m.

Driften av sedeltryckeriet, som förut på entreprenad omhänderhafts av en utav fullmäktige antagen tryckeriföreståndare, hade sedan medlet av år 1918 övertagits av riksbanken, i följd varav den vinst eller förlust, som uppkomme av tryckeriets verksamhet, ytterst bleve en statsverkets vinst eller förlust.

Med erinran att såsom huvudsakligaste skäl för rikets ständers beslut om förläggande av stämpeltillverkningen till Tumba bruk och riksbanken, åberopats konstfärdigheten hos därvarande arbetare, materialiernas goda beskaffenhet samt den strängt utövade kontrollen över tillverkningen från början till slut hade slutligen framhållits, att samma skäl för tillverkningens bibehållande hos riksbanken med dess bruk och tryckeri syntes i huvudsak ännu kvarstå och att isynnerhet kontrollsynpunkten borde tillmätas en mycket stor betydelse: Den kontroll, som inom sedeltryckeriet utövades, hade nämligen genom lång tids verksamhet visat sig vara effektiv.

Utskottet hyser visserligen den uppfattningen, att inköpet av ifrågasvarande maskiner för framställning genom statsverkets direkta försorg av frimärken var en välbetänkt åtgärd, vilken särskilt på grund av maskinernas stora kapacitet torde vara ägnad att ej obetydligt nedbringa kostnaderna för statsverket. Då emellertid, enligt vad utskottet inhämtat, tillverkningen av frimärken endast lär komma att upptaga omkring 200 av årets arbetsdagar, har, såsom förut nämnts, generalpoststyrelsen ifrågasatt överflyttning av statsstämpeltrycket från riksbankens sedeltryckeri till postverkets tryckeri. Härigenom uppkommer för riksbanken den olägenheten, att å dess sedeltryckeri icke finnes tillräckligt arbetsmaterial för utnyttjande av de där-

städes tillgängliga arbetskrafterna. Förhållandena å detta tryckeri torde även vara sådana, att arbetsstyrkan icke kan nedbringas vare sig i motsvarande omfattning eller överhuvud taget och är detta i sin ordning beroende på fluktuationerna i sedeltillverkningen, men framför allt därav, att personalen å sedeltryckeriet på grund av förhållandenas egen art måste vara synnerligen kvalificerad, varjämte en långt driven specialisering är nödvändig.

Nu angivna förhållanden påkalla, enligt utskottets mening, en undersökning, huruvida det ur statsverkets synpunkt kan vara ändamålsenligt, att värdetryck för statsverkets behov verkställas å två olika för statens räkning bedrivna tryckerier. Men även ur en annan synpunkt synes det utskottet, som om starka skäl kunde förebringas för att förlägga värdetrycket till ett enda tryckeri. I detta avseende må erinras, hurusom tryck av det slag, varom här är fråga, måste vara underkastat en såväl dyrbar som ytterst noggrann kontroll. Vid riksbankens sedeltryckeri har efter experimenterande under en lång tidrymd utarbetats ett kontrollsystem, som torde uppfylla även de allra strängaste fordringar. Vid postverket måste givetvis, därest även därstädes tryck av värdehandlingar skulle bedrivas, ett motsvarande kontrollsystem anordnas, något som skulle komma att verka fördyrande för statsverket.

Då utskottet alltså utgår från den uppfattningen, att starka skäl kunna anföras för upprättande av ett gemensamt tryckeri av ifrågavarande slag, har utskottet velat särskilt framhålla, att en blivande undersökning bör omfatta dels de anordningar, som omedelbart kunna erfordras, dels ock frågan huru saken bör för framtiden ordnas. I förra hänseendet har utskottet inhämtat, att plats torde kunna beredas inom sedeltryckeriets nuvarande lokaler för de av postverket inköpta frimärksmaskinerna, vilket torde böra beaktas vid en blivande undersökning. Vad åter angår sakens ordnande för framtiden, vill utskottet erinra därom, att några få år efter det riksbankens sedeltryckeri förlades till sina nuvarande lokaler, den uppfattning gjorde sig gällande, att desamma syntes vara tillräckliga för en tidrymd av ytterligare endast omkring 10 år. Såväl det ökade arbetet som ock riksbankens eget behov av ökat lokalutrymme jämte vissa andra omständigheter torde inom kort tid nödvändiggöra en förflyttning av sedeltryckeriet till lokaler utom riksbanken. Innan en sådan förflyttning verkställs, läser dock med hänsyn till de därmed förknippade kostnaderna fullständig utredning böra föreligga beträffande det framtida ordnandet av statens värdetryck. Det har därför synts utskottet lämpligt, att detta spörsmål upptages i sammanhang med den nu föreliggande frågan. Vad platsen för ett dylikt tryckeri beträffar, läser även böra undersökas, huruvida icke sådan lämpligen kunde anordnas vid

Tumba bruk. Då den ifrågavarande undersökningen alltså bör avse icke blott ordnandet av riksbankens eget värdetryck utan även frågan om ordnandet av enahanda tryck för statens räkning, torde den erforderliga utredningen lämpligast böra verkställas genom Kungl. Maj:ts försorg.

Med åberopande av det anförda hemställer utskottet därför,
att riksdagen må i skrivelse hos Kungl. Maj:t an-
hålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, på vad sätt
handhavandet av statens värdetryck ur ekonomiska och
administrativa synpunkter böra nordnas, samt efter verk-
ställd utredning till riksdagen inkomma med det yttrande
och förslag, vartill utredningen må föranleda.

2:o.

Ang. riksban-
kens sedel-
tryckeri.

Riksbankens sedeltryckeri omhänderhades förut på entreprenad av en utav fullmäktige antagen tryckeriföreståndare.

Riksdagens revisorer hava under § 34 i sin till riksdagen avlåtna berättelse meddelat, att, sedan efter förutvarande föreståndarens för sedeltryckeriet J. A. Bergström fränfalle, tryckeriet lagts under bankens egen drift, fullmäktige den 1 maj 1919 fastställt instruktion och arbetsordning för tryckeriet att tills vidare på försök gälla.

Enligt nämnda instruktion står sedeltryckeriet »under riksbankens egen förvaltning och utgör en med sedelkontoret sidoordnad avdelning av riksbankens huvudkontor. Tillsynen över tryckeriet utövas och ärenden rörande detsamma föredragas inför fullmäktige av den av fullmäktiges deputerade, som har närmaste tillsynen över huvudkontorets övriga avdelningar. För kontrollen över att arbetena inom sedeltryckeriet fortgå på i tekniskt avseende bästa sätt förordna fullmäktige till deputerades stöd en framstående sakkunnig på området.»

Vid sedeltryckeriet äro anställda:

för den tekniska ledningen: en föreståndare och chef för tryckeriet, en ingenjör och en faktor, vilka alla, de båda sistnämnda på föreståndarens förslag, på förordnande tills vidare tillsättas av fullmäktige; samt

för kontroll och bokföring: en riksbankens tjänsteman, som därtill av fullmäktige förordnas i egenskap av kontrollant, jämte biträden åt honom.

Tryckeriföreståndaren skall leda och ombesörja alla till tryckeriets drift hörande göromål och är ansvarig för att alla tryckeriets angelägenheter sorgfälligt vårdas.

Alla för tryckeriet nödiga arbetare antagas och avskedas av tryckeri-

föreståndaren. De ordinarie arbetarnas lönestat fastställs av fullmäktige efter förslag av tryckeriföreståndaren. Extra arbetares avlöningsvillkor bestämmas av föreståndaren.

Ingenjören är tryckeriföreståndarens närmaste man.

Vad angår den av fullmäktige vidtagna anordningen att lägga tryckeriet under riksbankens egen drift, anser utskottet denna anordning vara i ekonomiskt avseende fördelaktigt för riksbanken. Då, enligt vad som framgår av utskottets hemställan under punkt 1 här ovan, frågan om tryckeriets framtida ordnande syntes böra göras till föremål för särskild utredning och då vidare såväl instruktion och arbetsordning som även avlöningar för tryckeriets tjänstemän av fullmäktige fastställts allenast tills vidare, har utskottet ansett, att för närvarande icke torde böra vidtagas annan åtgärd än att i likhet med vad som äger rum beträffande stadgar för tjänstgöring i riksbanken, instruktion och arbetsordning vid Tumba bruk m. fl. andra stadgar och reglementen jämväl här ovan omförmälda instruktion m. m. underställas utskottets stadsfästelse.

Vad sålunda förekommit har utskottet velat för riksdagen omförmåla.

3:o.

Vid granskning av ovannämnda protokoll och berättelser har utskottet i övrigt icke funnit skäl till annat yttrande än det, som återfinnes här nedan under punkt 4 i samband med förslag till användande av 1919 års vinst.

Ang. protokoll och berättelser.

4:o.

Enlig § 1 i den för bankoutskottet gällande instruktion åligger det utskottet att till riksdagen meddela yttrande och förslag om användande av den under föregående året upplupna bankovinsten.

Utskottet får härvid erinra därom, att sedan vid 1917 års riksdag Kungl. Maj:t framlagt förslag om anvisande för statsverkets behov av riksbankens då tillgängliga vinstmedel för år 1916, mot vilket förslag fullmäktige i yttrande den 22 februari 1917 förklarade sig icke hava något att erinra, bankoutskottet uti sitt i ärendet avgivna, den 26 därpå följande april dagtecknade utlåtande anfört följande.

Ang. användande av riksbankens vinst för år 1919.

Vid behandlingen av detta ärende under nästlidna års riksdag anförde utskottet, att med hänsyn till de starka växlingar de utländska valutakurserna under nu pågående krig varit underkastade och då det icke syntes vara möjligt att förutse, huru dessa kurser i framtiden komme att

gestalta sig, inom utskottet ifrågasatts, huruvida icke större eller mindre del av 1915 års vinst borde reserveras för täckande av eventuella kursför-luster å riksbankens utländska tillgodohavanden. Då emellertid fullmäktige förklarar sig icke hava något att erinra mot Kungl. Maj:ts förslag, fann utskottet för sin del sig böra tillstyrka förslaget, vilket ock blev av riksdagen bifallet.

Sedan denna fråga senast behandlades av riksdagen, hava som känt är de utländska valutakurserna fortfarande varit underkastade starka växlingar och efter det fullmäktiges ovanberörda, den 22 sistlidna februari dagtecknade yttrande avgavs, hava de världspolitiska förhållandena utvecklats sig på ett sådant sätt, att det nu torde möta ännu större svårigheter än förlidet är att förutse, huru nämnda kurser i framtiden komne att gestalta sig. Under sådana förhållanden anser utskottet nödig försiktighet numera bjuda, att riksbankens samtliga tillgängliga vinstmedel bibehållas åt riksbanken för framtida disposition.»

Med stöd av det anförda hemställde utskottet, att 1916 års vinstmedel finge bibehållas till riksbankens framtida disposition och blev denna hemställan av riksdagen bifallen,

Efter förslag av Kungl. Maj:t och fullmäktige fattade riksdagen liknande beslut såväl år 1918 som år 1919.

Sedan av riksbankens sålunda reserverade medel tillhoppa 6 miljoner kronor disponerats för ökning av riksbankens avbetalningslänefond, utgör det för närvarande för ovan angivna ändamål reserverade beloppet tillhoppa 24,827,119 kronor 81 öre.

I årets statsverksproposition föreslås nu, att jämväl med 1919 års tillgängliga vinstmedel måtte förfaras på enahanda sätt som ägt rum de närmast föregående åren.

Enligt utskottets uppfattning föreligga fortfarande samma vanskligheter vid beräkandet av det framtida värdet av de utländska valutorna som under den nyss förflutna tidsperioden. De finansiella svårigheter, som kriget förorsakat inom såväl de krigförande som de neutrala länderna, hava nämligen ingalunda upphört i och med krigets slut. Svårigheten att finna en återgång till normala finansiella förhållanden är allt framgent ytterst stor och måhända större nu än tillföre. Först därigenom att fredsfördraget den 10 januari 1920 åtminstone delvis trädde i kraft, skapades den första förutsättningen för att det internationella arbetet på återupprättandet av mera normala finansiella förhållanden skulle kunna på allvar taga sin början. Från olika håll göra sig nu strävanden gällande att bana väg för ett finansiellt och ekonomiskt återställande. En internationell konferens för behandling av dessa spörsmål är föreslagen och torde inom den

närmaste tiden komma till stånd. Separatavtal av större eller mindre omfattning mellan särskilda länder äro av myndigheter eller enskilda sammanslutningar träffade eller under förberedelse. Dessa strävanden böra kunna väntas få till följd en efter hand inträdande stabilisering av det internationella värdet av olika länders valutor i riktning mot mera normala värden.

Under dessa förhållanden anser utskottet, att, på sätt av Kungl. Maj:st och fullmäktige föreslagits, jämväl 1919 års vinstmedel böra bibehållas till riksbankens framtida disposition.

Emellertid synes det utskottet, som om vid uppgörande av riksbankens bokslut för innevarande år den tidpunkten skulle hava uppnåtts, då ett ytterligare steg torde böra tagas, och vill utskottet därför uttala den mening, att samtliga vid bokslutet till riksbankens disposition stående medel då böra tagas i anspråk i den utsträckning, som kan finnas vara av behovet påkallad för åstadkommande av en med läget på marknaden för utländska valutor överensstämmande reglering av det bokförda kursvärdet å riksbankens utländska fordringar.

Med åberopande av det ovan anförda och under erinran, att enligt riksbankens bokslut för år 1919 vinsten uppgått till 8,969,812 kronor 42 öre, får utskottet hemställa,

att riksdagen må besluta, att riksbankens för år 1919 tillgängliga vinstmedel, 8,969,812 kronor 42 öre, må bibehållas åt riksbanken till framtida disposition.

5:o.

Efter granskning av riksbankens räkenskaper för år 1918 hava riksdagens senast församlade revisorer i sin därom avgivna berättelse meddelat, att vid riksbankens förvaltning under den tid granskningen omfattat revisorerna ej funnit något att erinra, samt att de för sin del ansåge, att ansvarsfrihet borde fullmäktige beviljas.

De revisorer, som, valda av riksdagen, granskat avdelningskontorens i orterna förvaltning år 1918, hava likaledes i sina berättelser tillstyrkt ansvarsfrihet för kontorens styrelser, och enär utskottet, vid den nu verkställda undersökningen och granskningen av riksbankens tillstånd och huru densamma styrd och förvaltd blivit, funnit, att fullmäktige med nit och omsorg handhaft sitt uppdrag, får utskottet hemställa,

att ansvarsfrihet må fullmäktige i riksbanken beviljas dels för förvaltningen under år 1918 av bankens

Ang. tillstyrkande av ansvarsfrihet.

såväl huvudkontor som samtliga avdelningskontor i orterna, dels ock för de beslut och åtgärder, som finnas antecknade i fullmäktiges protokoll från och med den 10 januari 1919 till och med den 9 januari innevarande år.

Stockholm den 12 mars 1920.

På bankoutskottets vägnar:

EMIL KRISTENSSON.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit: av första kammaren: herrar *Gustafsson, Juhlin, Öhngren, Östberg, Wigforss, Rosling, Bondesson* och *Söderbom*, samt av andra kammaren: herrar *Kristensson, Sommelius, Edbom, Wikström, Borggren, Bäcklund, Lindvall* och *Andersson* i Milsmaden.

Reservationer:

vid punkt 3:0

av herr *Wigforss*, som ansett, att utskottet här bort göra följande uttalande:

»Utskottet har icke kunnat undgå att uppmärksamma det faktum, att riksbankens utelöpande sedelstock fortfarande företer abnorma proportioner. Detta har medfört nödvändigheten av en kungl. proposition om förnyelse på ännu ett år av riksbankens rätt att tillfälligt öka sin sedelutgivning. Utskottet har tydligen i det förevarande läget ansett sig böra tillstyrka denna rätt, men vill framhålla, att det finner det vara i hög grad angeläget, att sedelstocken snarast möjligt nedbringas till de enligt riksbankslagen normala proportionerna.

Men denna önskan sammanhänger på det allra närmaste med hela den

stora frågan om riksbankens sedelpolitik överhuvud och dess inflytande på vår inhemska prisnivå samt vår valutas ställning i det internationella utbytet. Den mer eller mindre snabba sänkning av den allmänna prisnivån, som man efter krigets avslutande gemenligen motsåg, och som väl av de flesta önskades, har alls icke inställt sig. Den nedåtgående rörelsen stagnerade snart, och i detta ögonblick ser det ut, som om vi stode inför en förnyad prisstegring med alla dess vådliga konsekvenser. Samtidigt visar vår svenska krona en oroväckande nedgång i förhållande till vissa utländska valutor, särskilt den amerikanska dollarn.

Beträffande behovet av åtgärder till höjande av vår valutas värde torde icke egentligen råda några delade meningar. Och inte heller torde från något håll bestridas, att det *principiellt riktiga* botemedlet vore ett frigivande av vår guldexport. När detta medel från nationalekonomiskt håll på allvar föreslagits, har det emellertid av riksbanksfullmäktige liksom av den privata bankverksamhetens män blivit mött med den invändningen, att ett dylikt radikalmedel icke vore möjligt att tillgripa för ett enstaka och därtill litet land som Sverige, enär den praktiska konsekvensen skulle bli, att riksbankens guld-kassa omedelbart skulle försvinna. Härtill har svarats, att om guldets frigivande bestämdes till en viss dag någon eller några månader fram i tiden, kurserna redan före denna dag komme att börja anpassa sig efter det väntade läget, d. v. s. närma sig pari. Om vidare riksbanken icke lämnar ut sitt guld annat än mot inlevererande av motsvarande belopp i sedlar, och framför allt om för varje utlämnad mängd guld följer en indragning av dubbla summan av sedlar, skulle även en relativt måttlig guldutströmning åtföljas av en så stark inskränkning i sedelstocken, att vår prisnivå måste närma sig den amerikanska och vår myntfot bli densamma, det vill säga vi skulle ha återvänt till den före krisen härskande guldmyntfoten. Någon guldexport utöver den under normala förhållanden förekommande skulle alltså icke vidare behöva ifrågakomma.

För den händelse dylik guldutströmning likväl mot förmodan skulle äga rum i oroväckande utsträckning, har det av prof. Wicksell påpekats, att riksbanken är oförhindrad att upplåna guld i utlandet för upprätthållande av riksbankslagens täckningsbestämmelser. Om förmodade svårigheter för en dylik upplåning skulle anföras såsom skäl mot genomförbarheten av planen att frigiva guldexporten, anser utskottet, att riksbankens ledning i förväg skulle kunna utröna, huruvida dessa svårigheter verkligen äro av den art, att de icke skulle kunna övervinnas. Det är dock ett faktum, att någon *brist* på guld! icke i detta ögonblick föreligger i världen och framför allt icke i de länder, varom här närmast kunde bli fråga, t. ex. Holland och Förenta Staterna.

Det är möjligt eller kanske sannolikt, att riksbanken för att hålla guldutströmningen inom rimliga gränser bleve tvungen att i någon mån höja diskontot. Men en dylik höjning är så långt ifrån ett avskräckande moment, att den tvärtom synes vara ett oundgängligt medel för att bringa sedelstocken till rimliga mått och därmed nedtrycka den höga prisnivån eller i alla händelser förebygga dess ytterligare stegring.

Mot denna restriktiva kreditpolitik, som tämligen enhälligt förordas av den nationalekonomiska vetenskapens män, anföres nu från den praktiska bankvärlden såsom det egentligen avgörande argumentet, att en räntehöjning skulle medföra de svåraste verkningar för hela vårt ekonomiska liv. Så heter det t. ex. i den skandinaviska valutakonferensens uttalande, att en genom diskontohöjning framtvungad sparsamhet med kapital skulle »säkerligen ske på bekostnad av produktionen under krisartade skakningar inom näringslivet, vilkas sociala verkningar särskilt under nuvarande förhållanden skulle bli oberäkneliga».

Det är uppenbart, att de sålunda utmålade riskerna måste allvarligt tagas i övervägande. Ingen kan förbise, att en begränsning av krediten just har till uppgift att pressa ut varulager i marknaden och därigenom åstadkomma sjunkande priser, d. v. s. vad som inom affärsvärlden brukar benämnas depression. Den har vidare till uppgift att inskränka kapitalanläggningar och produktion på lång sikt till förmån för en mera omedelbar produktion av konsumerbara nyttigheter, och de eventuella förskjutningarna av arbetskraftens användning inom näringslivet kunna alltid vara förbundna med risker.

Vad man har rätt att ställa sig tvivlande emot, är emellertid att dessa risker skulle vara så stora, som motståndarna till diskontohöjningen äro ivriga att göra gällande. Att man har anledning att misstro de pessimistiska spådomarna, framgår för övrigt av andra uttalanden från samma skandinaviska valutakonferens. I annat sammanhang, där det gäller att framställa nationalekonomernas krav såsom opraktiska, därför att de avsedda åtgärderna skulle vara ineffektiva, heter det nämligen, att »en diskontoförhöjning har jämförelsevis litet att betyda i sådana tider, då andra prisbestämmande moment spela en långt större roll än annars».

Bankmännen själva söka sålunda göra troligt, att en måttlig räntehöjning ingalunda skulle kunna ha någon revolutionerande inverkan på priserna, och riskerna för en omfattande kris borde sålunda icke vara alltför överhängande.

Dessa oförenliga påståenden synas ha sin gemensamma grund i affärsvärldens önskan, att intet företages, som skulle kunna vända den uppåtstigande priskurvan, d. v. s. göra ett slut på de s. k. goda tiderna. Denna

önskan är naturlig. Men att den kan stödjas med båda de nämnda diametralt motsatta argumenterna, synes tyda på att intetdera av dessa är verkligen fast grundat. Det synes troligast, att sanningen är att söka någonstädes i mitten, d. v. s. att verkningarna nog skulle bli märkbara, men därför icke katastrofartade. Ju mera hotande den förnyade prisstegringen synes vara, desto kraftigare måste alla, som äro bekymrade för vår närmaste ekonomiska framtid, kräva, att vad som i diskontopolitiskt hänseende kan göras också blir gjort.

På grund av det som ovan anförts, vill utskottet sålunda hemställa, att riksdagen ville göra följande uttalande:

1:o) att fullmäktige i riksbanken låta sig angeläget vara att snarast möjligt nedbringa den utelöpande sedelmassan till det omfång, som i riksbankslagen betraktas såsom det normala;

2:o) att fullmäktige taga i övervägande frågan om guldexportens frigivande och i samband därmed söka utröna möjligheten av att i utlandet upplåna guld för att möta en eventuell alltför stark minskning av riksbankens guldkassa; samt

3:o) att fullmäktige ånyo överväga, huruvida icke en höjning av diskontot är nödvändig för att hejda en förnyad prisstegring och för att nedbringa vår inhemska prisnivå till jämnhöjd med de länders, där guldmyntfoten för närvarande är rådande.

samt av herr *Wikström*;

vid punkt 4:o

av herrar *Wikström* och *Bäcklund*.